

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ
КАФЕДРА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ З ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

*«Роль емоційного інтелекту в структурі
комунікативної компетентності
старшокласників»*

Виконав: здобувач 2 курсу,
групи ПС-21-1вм
спеціальності 053 «Психологія»
Верченко Л.С.
Керівник: Волкова Н.П.
д. пед. н., проф.

Дніпро
2023 р.

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи здобувача
Верченко Лідії Сергіївни

на тему: **«Роль емоційного інтелекту в структурі комунікативної компетентності старшокласників».**

Кваліфікаційна робота здобувача 2-го курсу, спеціальності 053 «Психологія» (у форматі магістр) (Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи) присвячена проблемі ролі емоційного інтелекту в структурі комунікативної компетентності старшокласників.

Теоретично з'ясовано, що компетенція – це сукупність особистісних якостей та набір знань та навичок в межах певної предметної області чи сфери професійної діяльності. Комунікативна компетентність становить здатність встановлювати, підтримувати необхідні контакти з іншими людьми та постає як структурний феномен, що містить як складові цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння, навички.

Визначено, що комунікативна компетентність включає не тільки особистісні властивості індивіда, але й певним чином організовані пізнавальні процеси та складові емоційної сфери.

Зазначено, що емоційний інтелект визначають як здатність керувати своїми емоціями, розпізнавати емоції інших людей, вербалізувати свої емоційні стани.

В експериментальному дослідженні встановлено, що емоційний інтелект та комунікативна компетентність набувають розвитку протягом усього життя. У старшому шкільному віці відбувається активне їх формування, яке може бути підсилене впровадженням у навчальний процес та його психологічний супровід тренінгових програм, що спрямовані на підвищення рівня емоційного інтелекту та комунікативної компетентності.

З'ясовано роль емоційного інтелекту в структурі комунікативної компетентності старшокласників. Старшокласники із середнім і низьким рівнем EQ відрізняються більшою емоційною реактивністю, недостатньою емоційною саморегуляцією, з меншою точністю оцінюють свої особистісні особливості та внутрішні ресурси.

Встановлено, що у сформованих групах досліджуваних показники всіх складових емоційного інтелекту суттєво відрізняються;

- виявлено, що всі показники комунікативних рис характеру в обох групах досліджуваних знаходяться в межах середніх показників, але старшокласники з низькими показниками EQ більш замкнуті, більш сміливіші, більш конформніші, ніж старшокласники з вищим EQ. Статистичні відмінності виявлено за рисам, які свідчать про те, що старшокласники з нижчим EQ більше схильні підкорятися, жорсткіші та тривожніші, а старшокласники з вищим EQ схильні до домінування;

- встановлено, що комунікативні і організаторські здібності в обох групах досліджуваних мають середній рівень, але дещо вищими вони є у старшокласників з вищим EQ, ніж у старшокласників з нижчим EQ;

-визначено, що у старшокласників з нижчим рівнем EQ комунікативні спрямованості, які мають однаковий рівень прояву це – альтероцентрична і маніпулятивна спрямованість, потім за рівнем прояву – авторитарна, діалогічна спрямованість і найменший прояв має конформна спрямованість. А у старшокласників з вищим EQ переважними є маніпулятивна і діалогічна спрямованість, потім за рівнем прояву – авторитарна і практично однаково виражені конформна і альтероцентрична спрямованості. У старшокласники з вищим EQ значно вищим є показник діалогічної спрямованості.

- з'ясовано, що у старшокласників з нижчим EQ переважають агресивний, авторитарний, дружній та егоїстичний стилі міжособистісної взаємодії. Дещо нижчими виявилися альтруїстичний, підозрілий, поступливий і залежний стилі. У старшокласників з вищим EQ переважними є авторитарний, альтруїстичний, дружній стилі міжособистісної взаємодії, і дещо менше вони обирають підозрілий, поступливий, егоїстичний, залежний стилі, найнижчим виявився агресивний стиль міжособистісної взаємодії.

Перспективою подальших досліджень можуть бути такі напрями роботи: вивчення вікових та гендерних особливостей емоційного інтелекту та комунікативної компетентності; дослідження емоційного інтелекту та комунікативної компетентності в динаміці ведучої діяльності, що дозволить поширити та узагальнити уявлення про досліджувані феномени.

Матеріали дослідження можуть бути використані в роботі практичного психолога, педагога, в процесі виховної, психопрофілактичної та психокорекційної роботи, при розробці комплексних програм, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту та комунікативної компетентності старшокласників.

SUMMARY

A Master's Degree thesis of the 2nd year education student, Verchenko Lydia Sergijivna, specialty «Psychology» (Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine, Department of Innovative Technologies in Pedagogy, Psychology and Social Work) is devoted to the problem "The Role of Emotional Intelligence in the Structure of Communicative Competence of High School Students."

Theoretically, it was found that competence is a set of personal qualities and a set of knowledge and skills within a certain subject area or sphere of professional activity. Communicative competence is the ability to establish and maintain the necessary contacts with other people and appears as a structural phenomenon that contains such components as values, motives, attitudes, socio-psychological stereotypes, knowledge, skills, and abilities.

It was determined that communicative competence includes not only the personal properties of an individual, but also cognitive processes organized in a certain way and components of the emotional sphere.

It is noted that emotional intelligence is defined as the ability to manage one's emotions, recognize the emotions of other people, and verbalize one's emotional states.

An experimental study found that emotional intelligence and communicative competence are developed throughout life. During the high school years, the students' active formation takes place, which can be strengthened by the introduction into the educational process and its psychological support of training programs aimed at increasing the level of their emotional intelligence and communicative competence.

The role of emotional intelligence in the structure of communicative competence of high school students is clarified. High school students with an average or low level of emotion quotient (EQ) are characterized by greater emotional reactivity, insufficient emotional self-regulation, and less able to accurately assess their personal characteristics and internal resources.

It was established that the indicators of all components of emotional intelligence differ significantly in the formed groups of research subjects, with these findings:

- it was discovered that all indicators of communicative character traits in both groups of research subjects are within the average range, but high school students with low EQ indicators are more withdrawn, bolder, and more conformist than high school students with higher EQ. Statistical differences were found for the traits indicating that high school students with lower EQ tended to be more submissive, tougher, and more anxious, while high school students with higher EQ tended to be more dominant;

- it was found that the communicative and organizational abilities in both groups of research subjects have an average level, but they are somewhat higher in high school students with a higher EQ than in high school students with a lower EQ;

- it was determined that high school students with a lower level of EQ have communicative orientations that have the same level of manifestation: alter centric and manipulative orientation, followed by the level of manifestation - authoritarian, dialogic orientation, and the smallest manifestation has a conforming orientation. And in high school students with a higher EQ, manipulative and dialogic orientation prevails, followed by the level of manifestation – authoritarian, conformist and alter centric

orientations are almost equally expressed. High school students with a higher EQ have a significantly higher indicator of dialogic orientation;

- it was defined that high school students with a lower EQ are dominated by aggressive, authoritarian, friendly and selfish styles of interpersonal interaction. The altruistic, suspicious, compliant, and dependent styles turned out to be somewhat less expressed. High school students with a higher EQ prefer authoritarian, altruistic, friendly styles of interpersonal interaction, and somewhat less they choose suspicious, compliant, selfish, dependent styles, and the least displayed was an aggressive style of interpersonal interaction.

Prospects for further research study may include the following areas of work: study of age and gender characteristics of emotional intelligence and communicative competence; the study of emotional intelligence and communicative competence in the dynamics of leading activities, which will allow to spread and generalize ideas about the studied phenomena.

Research materials can be potentially used in the work of a practical psychologist, educator, teacher, in the process of education, psycho-prophylactic and psycho-corrective work, in the development of complex programs aimed at the development of emotional intelligence and communicative competence of high school students.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ	9
1.1. Визначення поняття «компетентності».....	9
1.2. Поняття ключових компетенцій.....	16
1.3. Поняття та структура комунікативної компетентності.....	18
1.4. Емоційний інтелект як предмет психологічного дослідження	22
1.4.1. Теоретичні підходи до вивчення емоційного інтелекту.....	22
1.4.2. Емоційний інтелект, як засіб успішної самореалізації.....	25
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ГІПОТЕЗ ТА ВИБІР МЕТОДИЧНИХ ЗАСОБІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	34
2.1. Методологічне обґрунтування ролі емоційного інтелекту в структурі комунікативної компетентності старшокласників.....	34
2.2. Характеристика методичного забезпечення дослідження ролі емоційного інтелекту в структурі комунікативної компетентності старшокласників.....	37
Висновки до другого розділу.....	47
РОЗДІЛ 3 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТАРШОКЛАСНИКІВ.....	48
3.1. Результати емпіричного дослідження та їх обговорення.....	48
Висновки до третього розділу.....	58
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	65
ДОДАТКИ.....	70